

LUN YÜ VE KUTADGU BİLİG’DE DEVLET YÖNETİMİ

OKAY, Bülent
TÜRKİYE/TURPIЦIA

ÖZET

Bilindiği gibi **Kutadgu Bilig**’in kaleme alınma maksadı, hükümdara ülke yönetimi hakkında bilgi vermektir. Dört kişi arasında geçen konuşmalarla, bir ülkenin nasıl yönetileceği ve bir hükümdarın nelere dikkat etmesi gerektiği ayrıntılı bir biçimde ele alınmaktadır.

Ünlü Çinli düşünür Konfüçyüs, yöneticilerin nasıl olmaları gerektiği hususuna ağırlık vermiştir. Yöneticilerin dürüst ve adil olmalarını, halka eziyet etmemeleri gerektiğini savunur. Konfüçyüs’ün bu görüşlerini, öğrencileri tarafından derlenmiş olan **Lun Yü (Konuşmalar)** adlı eserde görmek mümkündür.

Devlet yönetimi açısından bakıldığında, Konfüçyüs’ün devlet yönetimi ile **Kutadgu Bilig** içindeki devlet yönetiminin karşılaştırılması ilginç olacaktır düşüncesindeyiz.

Anahtar Kelimeler: **Kutadgu Bilig**, Konfüçyüs, devlet yönetimi.

Konumuz; Konfüçyüs’ün öğrencileri tarafından derlenmiş olan **Lun Yü (Konuşmalar)** ile Balasagunlu Yusuf tarafından yazılmış Kutadgu Bilig adlı eserin devlet yönetimi bakımından kısaca karşılaştırılmasıdır.

Bu iki eser; farklı dönemlerde ve farklı amaçla kaleme alınmıştır. Yazılış yöntemi de farklıdır.

“**Konuşmalar**” olarak kabul edilen Lun Yü, Konfüçyüs tarafından değil, öğrencilerinin öğrencileri tarafından kaleme alınmıştır. O nedenle de kitaptaki anlatım, “Konfüçyüs dedi ki”, “Konfüçyüs demişti ki” ya da “Üstat dedi ki” şeklindedir.

Kutadgu Bilig, bizzat Yusuf Has Hacib tarafından kaleme alınmıştır. Ülke yönetiminde hükümdara yol gösteren bir eserdir. Yöneticinin el kitabı niteliğindedir. Bir “pendname” olarak kaleme alınmıştır.

Lun Yü ise, Konfüçyüs’ün öğrencilerine ders anlatırken söylediği sözleri içermektedir. Kitabın bazı bölümlerinde, O dönemde Çin’de bulunan beylere ülke yönetimi hakkında verdiği öğütler de yer almaktadır. Ancak, bir “pendname” değildir.

Yazıldıkları yüzyıl ve ortam tamamen farklı olan bu iki eserde, ülke yönetimi ile ilgili söylenenler büyük benzerlik göstermektedir.

İyi bir hükümdar halkına örnek olmalıdır.

Halkını sevmelidir.

Bilgiye önem vermelidir.

Halkının refah ve huzur içinde yaşaması için çaba harcamalıdır.

Şimdi kısaca her iki esere bir göz atalım.

Konfüçyüs ve Lun Yü

Konfüçyüs ve **Lun Yü**'den söz etmeden önce, kısaca Konfüçyüs'ün ortaya çıktığı döneme bir göz atalım.

Çin'de; MÖ 771-221 tarihleri arasında hüküm süren Doğu Chou Hanedanlığı iki dönemde ele alınmaktadır. İlkbahar-Sonbahar (Ch'un Ch'iu) Dönemi (MÖ 771-MÖ 403) ve Savaşan Beylikler (Chan Kuo) Dönemi (MÖ 403-MÖ 221).

Bu iki dönem ülkede siyasal, sosyal ve ekonomik sıkıntıların en yoğun biçimde yaşandığı bir dönemdir. Merkezi yönetimi dinlemeyen beylikler kendi aralarında sürekli savaşmaktadır. Kimin kimle işbirliği yaptığı, kimin kime düşman olduğu belli değildir. Halk ise tam bir perişanlık içindedir.

Bu dönemde çok sayıda düşünür ortaya çıkmış, ülkede barış ve huzurun sağlanabilmesi için ilkeler ortaya koymuşlardır. Konfüçyüs de bu düşünürlerden biridir.

Konfüçyüs'ün, MÖ 551 yılında Lu Beyliği'nde dünyaya geldiği ve MÖ 479 yılında, öldüğü kabul edilmektedir. Konfüçyüs ile ilgili kaynaklarda, üç yaşında iken babasını kaybettiği ve yoksul bir yaşam sürdürdüğü anlatılmaktadır.

Halkın çektiği sıkıntıları gören Konfüçyüs, bu sıkıntıların giderilebilmek için çareler aramıştır. Amacı, yanında çalışabileceği bir yönetici bulmak ve düşüncelerini uygulamaktır. Yaşamı boyunca bunun için çaba harcamıştır. Uzun süren çabaları sonuç vermeyince, memleketine dönmüş ve daha sonraları "Ching (Klasik)" adı verilen kitapları elden geçirmiş ve onları yeni baştan derlemiştir. Bu dönemde pek çok öğrenci yetiştirdiği bilinmektedir. (Konfüçyüs'ün derlediği kitaplara, Konfüçyüs'e duyulan saygıdan dolayı "Ching (Klasik)" adı verilmiştir.)

Konfüçyüs'ün düşünce yapısını anlayabilmek için, öncelikle ortaya koyduğu ilkeleri bilmek gerekmektedir. Nedir Konfüçyüs'ün hedefi? Barış ve refah içinde bir ülke. Mutlu insanlar. Bu hedefe ulaşmak için ne yapmak gerekiyor? Konfüçyüs'e göre, öncelikle yöneticilerin birer "Chün Tzu" olmaları gerekiyor.

"Chün Tzu" sözcüğünü, "İdeal İnsan" ya da "İdeal Yönetici" olarak çevirebiliriz. Bu insan, öyle biri olmalıdır ki, onun yönettiği ülkede huzur ve barış olsun. Savaş, kargaşa ve acı olmasın. İnsanlar refah içinde yaşayabilsinler.

“Chün Tzu” olabilmek için, bazı temel ilkelerin yerine getirilmesi gerekmektedir. “Chün Tzu” olabilmenin ilk şartı, “Erdemli Olmak”tır. Erdemli olabilmek için ise; insanları sevmek (Jen), örnek evlat olmak (Hsiao) ve li kurallarına uymak (Li) gerekmektedir. Bunlardan başka, “Cheng Ming (adına yakışır davranışta bulunmak)” ve “Chung Yung (aşırılıktan kaçınmak)” ilkelerinin de eksiksiz yerine getirilmesi gerekmektedir.

Konfüçyüs’ün Temel İlkeleri

Chün Tzu: Erdemli İnsan

Tao Te: Ahlaklı Olmak

Jen: İnsan Sevgisi

Hsiao: Hayırlı Evlat Olmak

Li: Kurallara Uymak

Chung Yung: Aşırılıktan Kaçınmak

Cheng Ming: Bulunulan Duruma Uygun Davranmak

Yi: Dürüst ve Adil Olmak

Chih: Bilgili Olmak

Li Chih: Akılcı Olmak

Chung: Sadık Olmak

Shu: Bağışlayıcı Olmak

Yung: Cesur Olmak

Tien’e ve Tien Ming’e İnanmak: Evreninin Düzeni ve Kadere İnanmak, Tien Tao’a Göre Davranmak

Lun Yü (Konuşmalar)

Lun Yü, Konfüçyüs’ün öğrencileriyle ya da o dönemde yaşamış bazı kişilerle olan konuşmalarını içermektedir. Genelde soru-yanıt biçimindedir. “Lun Yü” içinde 492 madde bulunmaktadır. 440 madde, öğrencilerle ya da başkalarıyla olan soru-yanıt şeklindeki konuşmalardır. 48 madde ise, öğrencilerin kendi aralarındaki konuşmalardan oluşmaktadır.

Konfüçyüs’ün ölümünden sonra öğrencileri, çeşitli beyliklere dağılmışlar ve hocalarının öğretisini yaymışlardır. Konfüçyüs’ün düşünce yapısının etki alanı hızla genişlemiştir. Ch’in Shih Huang (MÖ 221-MÖ 205) döneminde ise, Konfüçyüs ve kurduğu Ju düşünce ekolu yasaklanmıştır.

Bu dönemde, aydınlar öldürülmüş ve fal, tıp ve tarım kitapları dışındaki tüm kitaplar yakılmıştır. **Lun Yü** de yakılan kitaplar arasında yer almıştır. Batı Han (Hsi Han: MÖ 206-MS 8) döneminde **Lun Yü**, ezberlemiş aydınlarca yeniden kaleme alınmıştır.

Lun Yü, bilim adamlarınca Konfüçyüs’ün düşüncelerini yansıtan en güvenilir kaynak olarak gösterilmektedir.

Konfüçyüs'ün Ülke Yönetimi ile İlgili Görüşleri

Konfüçyüs'ün ülke yönetimi ile ilgili görünümün temeli, **Cheng Ming** oluşturmaktadır. **Cheng Ming** terimini, “kişinin bulunduğu göreve ve yaptığı işe uygun davranış göstermesi” olarak açıklayabiliriz. Baba babalığını, evlat evlatlığını; hükümdar hükümdarlığını, halk da halk olduğunu bilmeli ve ona göre davranmalıdır. Ülkede huzur ancak bu şekilde sağlanabilir.

Konfüçyüs, yönetimde görev alan kişilerin görev, yetki ve sorumluluklarının çok net bir biçimde belirlenmesini istemektedir. Eğer bunlar netleşmezse, herkes her şeye karışır, ülkede kargaşa olur.

* **Tzu dedi ki:** “Wei Beyi, kendisine yönetimde yardım etmenizi bekliyor. Siz ilk iş olarak ne yaparsınız?”

– **Konfüçyüs dedi ki:** “Mutlaka (önce) herkesin görevini belirlerim.”

– **Tzu Lu:** “Böyle yapmak gerekli mi? Siz gerçekçi değilsiniz.”

– **Konfüçyüs dedi ki:** “You (Tzu Lu), sen çok cahilsin. İnsan bilmediği konuda fazla konuşmamalıdır. Eğer (kişinin yapacağı) görev belirgin değilse, konuştukları bir mantığa uymaz. Söyledikleri mantığa uymazsa, töre ve müzik uygulanamaz. Töre ve müzik uygulanamazsa, cezalar adil olmaz. Cezalar adil olmazsa, halk ne yapacağını bilemez.

Onun için iyi bir yönetici önce görev ve yetkileri uygun bir hâle getirmelidir (görev dağılımını iyi yapmalıdır). Ancak bu durumda kişiler mantıklı konuşabilirler ve konuştuklarını yapabilirler. Bu nedenle, iyi yöneticiler rastgele konuşmazlar.“ (Lun Yü, Tzu Lu, 13. bölüm, madde 3, s. 168-169)

* Ch'i beyi Ching, Konfüçyüs'e “ülke yönetimini” sordu.

– **Konfüçyüs dedi ki:** “Bir ülkede hükümdar, hükümdar gibi; vezir, vezir gibi; baba, baba gibi; evlat, evlat gibi davranmalıdır.

– **Bey Ching dedi ki:** “Çok güzel söylediniz. Eğer hükümdar, hükümdar gibi; vezir, vezir gibi; baba, baba gibi; evlat, evlat gibi davranmıyorsa, (elimde) tahıl olsa bile, ben nasıl yiyebilirim.” (**Lun Yü, Yen Yuan-** 12. bölüm, madde 11, s. 162)

* Konfüçyüs dedi ki: “O görevde olmayan bir kimse, o görev hakkında fikir beyan etmemelidir. “ (**Lun Yü, Hsien Wen,** 14. bölüm, madde 27, s. 188)

* Tseng Lu dedi ki: “Erdemli insan, görevini aşan konuları düşünmez. (**Lun Yü, Hsien Wen,** 14. bölüm, madde 28, s. 188)

Konfüçyüs'e göre, herkes görevini bilmeli ve buna göre davranmalıdır. Kimse kimsenin işine karışmamalıdır. Hatta, kendisiyle ilgisi olmayan konularda düşünmemelidir.

* **Konfuçyüs dedi ki:** “Eğer halk yasalarla yönetilir ve cezalarla yola getirilmek istenirse, halk cezalardan kurtulmaya çalışacaktır ama, utanç duymayacaklardır. Eğer halk erdemle yönetilir ve töre ile yönlendirilirse, onlar utanç duyacaklar ve iyi olmaya çalışacaklardır. (**Lun Yü**, Wei Cheng, 2. bölüm, madde 3, s. 60)

* Chi K’ang Tzu, Konfuçyüs’e ülke yönetimi hakkında sordu.

– **Konfuçyüs dedi ki:** “Ülke yönetmek demek, halkı doğru yöne götürmek demektir. Eğer halkı, doğruluk ile yönetirsen, kim doğru yola girmemeye cesaret edebilir?” (**Lun Yü**, Yen Yuan, 12. bölüm, madde 17, s. 164)

* **Chi K’ang Tzu Konfuçyüs’e ülke yönetimi hakkında sordu:** “Eğer doğru yola girmeyenler öldürülüp, doğru yola girenler teşvik edilse nasıl olur?”

– **Konfuçyüs dedi ki:** “Sen bir yöneticisin. Niçin öldürmek yolunu seçiyorsun? Sen iyi olursan, halk da iyi yola gider. Yöneticinin kişiliği rüzgara benzer. Halkın kişiliği ise ota benzer. Sen gücünle onu eğbilirsin. “

* **Konfuçyüs dedi ki:** “Bir yönetici, kendisi doğru davranırsa, emir vermeden de halkı yönetebilir. Eğer kendisi dürüst değilse emir de versen halk buna uymaz. “ (**Lun Yü**, Tzu Lu, 13. bölüm, madde 6, s. 170)

Yusuf Has Hacib ve *Kutadgu Bilig*

Karahanlı Devleti (840-1212) döneminde yaşamış olan Balasagunlu Yusuf hakkında bilinenler çok azdır. Nerede ve nasıl bir eğitim gördüğü kesin olarak bilinmemektedir. Ancak bilinen şudur ki, Çin kültürünün etkin olduğu Karahanlı Devleti döneminde yaşamıştır. (Dilaçar, 1988; 160).

Kutadgu Bilig’in nesir biçiminde yazılmış önsözünde şöyle denmektedir: “Bu kitap çok aziz bir kitaptır. Çin hâkimlerinin hikmetleri ile bezenmiş ve Maçin alimlerinin şiirleri ile süslenmiştir. “ (Yusuf Has Hacib, (Çeviren) Reşid Rahmeti Arat 1988; 1).

Dilbilimci Agop Dilaçar, Balasagunlu Yusuf’un Çince bildiğini ileri sürmektedir. (Dilaçar, 1988; 148).

Yusuf Has Hacib tarafından yazılan **Kutadgu Bilig**; hükümdara yol gösteren “Yöneticinin El Kitabı” sayılabilecek bir eserdir.

Bir hükümdarın nasıl olması gerektiği, emrinde çalışanları nasıl ve neye göre seçeceği, üst rütbeli subaylara nasıl davranacağı ve benzeri konularda hükümdara nasihat niteliğindedir. “Pendname” adı verilen bu gibi kitaplar eski dönemlerde hükümdarın her zaman başvurduğu bir kaynak niteliğindedir.

Türklerin yeni yeni İslamiyet’i kabul ettiği dönemde kaleme alınan **Kutadgu Bilig**’ye daha sonradan “Giriş” niteliği taşıyan ekleme yapılmıştır. Bu eklemede İslamiyet’in etkisi açıkça görülmektedir.

Bilindiği gibi **Kutadgu Bilig**'in kaleme alınma maksadı, hükümdara ülke yönetimi hakkında temel bilgi vermektir. Dört kişi arasında geçen konuşmalarla, bir ülkenin nasıl yönetileceği ve bir hükümdarın nelere dikkat etmesi gerektiği ayrıntılı bir biçimde ele alınmaktadır. Bir hükümdar nasıl olmalıdır? Adam seçerken nelere dikkat etmelidir? Halka ve hizmetinde çalışanlara nasıl davranmalıdır... **Kutadgu Bilig** buna benzer pek çok sorunun cevabını verir.

Kutadgu Bilig'e göre iyi bir hükümdar, halkına yol gösterici olmalıdır. Onlara örnek olmalı, doğru yolu göstermelidir. Eğer halk yolunu şaşırırsa, hükümdar onları düzeltmek için çaba harcamalıdır. Eğer hükümdar yolunu şaşırırsa, halk ne yapacağını bilemez, ülkede kargaşa çıkar.

“Bey iyi olursa halkı ona itaat eder...”

“Hükümdar bilgili, akıllı, halka davranışı iyi, cömert, tokgözlü ve gönlü zengin olmalıdır.”

Hükümdar, akıllı olmalı ve bilgiye değer vermelidir.

“Bey çok akıllı olmalı, aklın kıymetini bilmelidir. Bilgili insanın düşmanı çok olur.”

“İnsan her işe başlarken, bilgi ile başlar; akıl ile sona erdirir.”

“Bey halkı bilgi ile elinde tutar; bilgisi olmazsa akıl işe yaramaz.”

Balasagunlu Yusuf'a göre iyi bir hükümdar akıllı ve bilgili olmalıdır. İyi yönetici olabilmek için, bilgi sahibi olmalıdır. Bilgili olduğu takdirde, iyi ile kötüyü ayırabilir ve iyi olmayanları ülke yönetiminden uzak tutabilir.

“Eğer halkın başında bulunan insan iyi olursa, onun bütün memurları da iyi olur.”

“Sen doğru ol, tavırlarını düzelt; halkın hareketi kendiliğinden düzene girer.”

Görüldüğü gibi iyi bir hükümdarın halkına örnek olması gerektiği vurgulanmaktadır. Hükümdar iyi olursa halk onu örnek alır.

İyi bir yönetici; adil ve dürüst olmalıdır. Sabırlı ve sakin olmalıdır. Halkına karşı daima şefkatli olmalıdır.

Balasagunlu Yusuf'un ısrarla üzerinde durduğu bir diğer görüş ise, hükümdarın yasalara saygılı olmasıdır.

“Beylik çok iyi bir şeydir, fakat daha iyi olan yasadır ve onu doğru uygulamak gerekir.”

“Ülke iyi yasalarla yönetildiğinde, kötüler ortadan kaybolurlar.”

“Ben işleri doğruluk ve yasayla çözerim, insanları bey ya da kul olarak ayırmam.”

Balasağunlu Yusuf iyi bir hükümdarın merhametli ve hoşgörülü olması gerektiğini savunur.

“Bütün halkına içten gelen bir merhamet göster, onlara daima iyilik yap ve kendin de iyilik bul.”

Balasağunlu Yusuf devlet yönetimi hakkında ise şu öğüdü verir: İyi bir hükümdar halkın zenginleşmesi için çalışmalıdır. Halk zengin olursa ülke ve hükümdar da zengin olur. Bunu sağlarken de bazı noktalara dikkat etmelidir. Bunun için Yusuf halkı üç sınıfa ayırmakta ve hükümdara öğüdünü buna göre vermektedir.

“Halkın zenginliği beyin zenginliğidir. İster onu ister bunu temin et.”

“Bunlar da üç zümredir, bunları birbirinden ayrı tut; onları zorlama, zorlarsan bu memleket için felaket olur.”

“Zenginlerin yükü orta hâllilere yüklenmemelidir; yoksa, bu orta hâlliler bozulur ve büsbütün sarsılır.”

“Orta hâlli kimselerin yükünü fakirlere yüklememeli; yoksa, fakir açlıktan kırılır ve mahv olur.”

“Fakiri korursan orta hâlli olur; orta hâlli kendini biraz toplarsa, zengin olur.”

Balasağunlu Yusuf’un ülke halkının gelir düzeyinin korunmasıyla ilgili deyişler oldukça ilginçtir. Zenginliğin küçük bir zümrenin elinde olmasından çok, gelir dağılımının adil olmasını savunur.

İyi bir hükümdar halkını sevmeli ve onların refah içinde yaşaması için çaba harcamalıdır. Bunun için halka karşı üç konuda sorumlu olduğunu ifade eder.

“Tebaanın senin üstünde üç hakkı vardır; bu hakları öde ve onları zorluğa düşürme.”

“Bunlardan biri, memleketinde gümüş temiz kalsın, onun ayarını koru ey bilgili insan.”

“İkincisi, halkı adil kanunlarla idare et; birinin diğerine tahakküme kalkışmasına izin verme; onları koru.”

“Üçüncüsü, bütün yolları emin tut; yol kesici ve haydutların hepsini ortadan kaldır.”

İyi bir hükümdarın neler yapması gerektiği çok açık ve net bir biçimde ifade edilmektedir. Yasalara saygı, halka eşit davranmak, paranın değerini korumak, ticaret yollarını açık tutmak, ülkede güvenliği sağlamak. Bu ilkeler günümüzde de geçerliliğini aynen korumaktadır.

Balasagunlu Yusuf iyi bir hükümdarın, üreticiyi ve üretilen malları satan tüccarları mutlaka koruması gerektiğini vurgulamaktadır. Hükümdarın üretici kesim olan köylülere (çiftçi), çobanlara, zanaatkârlara ve de üretilen malları satan tüccarlara nasıl davranması gerektiğini uzun uzun anlatmaktadır. Burada adı geçen üç meslek grubu ülke ekonomisine büyük katkı sağlayan üreticilerdir. Bunların ürettiği malları pazarlayan tüccarlar da, ülkenin zenginleşmesinde katkısı olan bir kesimdir.

Hükümdarın halka karşı sorumlulukları olduğu gibi halkın da hükümdara karşı sorumlulukları vardır. Balasagunlu Yusuf bu sorumlulukları da üç madde halinde ele alır.

“Tebaa üzerinde senin üç hakkın vardır; bunu onlardan istemelisin, iyice dinle.”

“Biri, halk senin emirlerine hürmet etmeli ve bu emir ne olursa olsun, onu derhal yerine getirmelidir.”

“İkincisi, hazine hakkını gözetmeli ve bunu vaktinde ödemelidirler, ey eli açık insan.”

“Üçüncüsü, senin dostuna dost ve düşmanına düşman olmalıdır.”

Buradan da anlaşıldığı gibi hükümdar ile halk arasında sağlıklı bir ilişki kurulması için, birbirlerine karşı olan yükümlülükleri eksiksiz yerine getirmeleri gerekmektedir.

Balasagunlu Yusuf'a göre yasa yapmak ve yasaları uygulamak devletin önemli sorumluluklarından. Yasama ve yürütme, işlerini ilgilendiren bir konudur. Askeri işler ise, dış ilişkilerini ilgilendiren bir konudur. Ülkeyi, dış tehlikelerden kurtarmak için askere ihtiyaç vardır.

“Beyler kılıç ile memleketlerine hakim olurlar; kılıcsız, gafil bey memleketine sahip olamaz.”

“Kılıç ile balta memleketin bekçisidir; halkın başında bulunan, kılıç sayesinde memleketler ele geçirir.”

“Kılıç kımıldadığı müddetçe düşman kımıldayamaz, kılıç kımına girerse, beyin huzuru kaçır.”

“Ey bey, kılıç kullanmanı her vakit memnun et; ve böylece kendin de daima sevinç içinde yaşa ve zahmet görme.”

“Hangi bey askerini memnun etmezse, kılıç kınından çıkmaz.”

Bu beyitlerde Balasagunlu Yusuf hükümdara başarının anahtarını sunmaktadır. Güçlü bir ordunun ne kadar önemli olduğunu anlatmaktadır. Ülkenizi koruyabilmek için güçlü bir ordu kuracaksınız ve askerleri daima memnun edeceksiniz. Asker memnun olmazsa senin için savaşmaz. Komutan

seçiminde ise, komutanların seçkin ailelerden seçilmesi gerektiğini ifade eder. Ancak seçkin ailelerden gelenler sadık olurlar, iyi hizmet ederler.

“Öğdülmiş tekrar dedi ki: - Ey devletli hükümdar, şu iki vazife büyük vazifelerdir; büyüklüğün atıdır.”

“Biri vezirlik, ikincisi ordu kumandanlığıdır; bunlardan biri kılıç tutar, biri kalem.”

“O bütün malını askere dağıtmalı ve birçok kimseleri dost ve silah arkadaşı edinmelidir.”

“Kendisine bir at, giyim ve silah ayırması kafidir; meşhur olup dünyaya nam salmak ona yeter.”

Verilen öğütte açıkça görülmektedir ki iyi bir hükümdar mal ve para hırsına kapılmamalı, askerini memnun etmelidir. Askerler başarılarından dolayı mutlaka ödüllendirilmelidirler.

Bir hükümdarın sadece iyi olması yeterli değildir. Ülkesini korumasını da bilmelidir.

Değerli dinleyiciler, milattan önce Konfüçyüs’le başlayan gezimize, 1212 yılında Yusuf Has Hacib’le devam ettik ve günümüze geldik.

Dünyadaki tüm yöneticilerin birer “İdeal Yönetici” olmasını diliyorum.

Dünyamızda barış ve huzur olsun...

KAYNAKÇA

Arat, Reşid Rahmeti, (1988), **Kutadgu Bilig**. TTK Basımevi: Ankara.

Ateş, Ahmet, (1949), **Bibliyografya: Husuf Has Hacib**. Belleten: Cilt: XXXIII: Sayı: 49: TTK Basımevi: Ankara.

Chu, Chi, (1962), **Sse Shu Tu Pen (Dört Klasik Kitap)**. Shih Chieh Shu Chü Yaymevi: Taipei.

Dilaçar, Agop, (1988), **Kutadgu Bilig İncelemesi**. TTK Basımevi: Ankara.

Hu, Shih, (1977), **Eski Çin Felsefe Tarihi**. Taiwan Shang Wu Yin Shu Kuan Yaymevi: Taipei.

Lao, Sse Kuang, (1978), **Çin Felsefe Tarihi**. Wen Hua Yaymevi: Hong Kong.

